

Linn Ullmann

De urolige

Roman

FORLAGET OKTOBER | 2015

Til Hanna

I //

Hammarspreludiet et kart over øya

De eneste kartene og plansjene han hadde å gå etter, var dem han mintes eller forestilte seg, men disse var tydelige nok.

JOHN CHEEVER: «The Swimmer»

Å se, å huske, å begripe. Alt kommer an på hvor du står. Første gang jeg kom til Hammars, var jeg knapt ett år gammel og visste ingenting om den store og omveltende kjærheten som hadde brakt meg dit.

Egentlig var det tre kjærigheter.

Hvis det fantes et teleskop som kunne rettes bakover i tid, kunne jeg sagt: Se der, der er vi, det var sånn det skjedde. Og hver gang vi ble usikre på om det jeg husker, er sant, eller om det du husker, er sant, eller om det som skjedde, faktisk skjedde, eller om vi i det hele tatt fantes, så kunne vi stilt oss opp sammen og sett.

Jeg nummererer, ordner og katalogiserer. Jeg sier: Det var tre kjærigheter. Jeg er like gammel i dag som faren min var da jeg ble født. Førtiåtte år. Moren min var tjuesyv, hun så både mye eldre ut og mye yngre ut enn alderen sin den gangen.

Jeg vet ikke hvilken av de tre kjærighetene som kom først. Men jeg begynner med den som oppsto mellom moren og faren min i 1965 og som tok slutt før jeg var gammel nok til å huske noe av den.

Jeg har sett bilder og lest brev og hørt dem fortelle om tiden de var sammen, og hørt andre fortelle, men sannheten er at man ikke kan vite så mye om andre mennes-

kers liv, særlig ikke sine foreldres, og i hvert fall ikke hvis foreldrene har gjort et poeng av å forvandle livet sitt til historier som de siden forteller med en benådet evne til ikke å bry seg det minste om hva som var sant og hva som ikke var det.

Den andre kjærigheten er en forlengelse av den første, og handler om kjæresteparet som ble foreldre og jenta som var datteren deres. Jeg elsket moren og faren min uten forbehold, jeg tok dem for gitt slik man en stund tar årstidene for gitt, eller døgnet, eller timene, den ene var natt og den andre var dag, den ene tok slutt der den andre begynte, jeg var hennes barn og hans barn, men tatt i betrakning at de også ville være barn, ble det av og til litt vanskelig. Og så er det en ting til. Jeg var hans barn og hennes barn, men ikke *deres* barn, det var aldri oss tre; når jeg blar gjennom haugen av bilder som ligger på bordet foran meg, finnes det ingen fotografier av oss tre sammen. Hun og han og jeg.

Den konstellasjonen eksisterer ikke.

Jeg ville bli voksen så fort som mulig, jeg likte ikke å være barn, var redd for andre barn, oppfinnsomheten deres, uforutsigbarheten deres, lekene deres, og for å bøte på min egen barnslighet pleide jeg å forestille meg at jeg kunne dele meg opp og bli mange, forvandle meg til en lilleputthær, og at det var kraft i oss – vi var små, men vi var mange; jeg delte meg opp og marsjerte fra den ene til den andre, fra faren til moren og fra moren til faren, jeg hadde mange øyne og mange ører, mange tynne kropper, mange lyse stemmer og flere

koreografier.

Den tredje kjærligheten. *Stedet*. Hammars, eller *Djaupadal*, som det het fra gammelt av. Det var hans sted, ikke hennes, ikke de andre kvinnenes, ikke barnas, ikke barnebarnas. En stund føltes det som om vi hørte til der, som om det var vårt sted. Hvis det er sånn at alle har *ett* sted, og sånn er det jo ikke, men hvis det var sånn, så var dette mitt sted, i hvert fall mer mitt enn navnet jeg fikk, det var ikke beklemmende å gå rundt på Hammars slik det er beklemmende å gå rundt i navnet sitt. Jeg kjente igjen lukten av luft og hav og stein og hvordan furutrærne kroket seg i vinden.

Å navngi. Å gi og ta og ha og leve og dø med navn. Jeg skulle gjerne skrevet en bok uten navn. Eller en bok med veldig mange navn. Eller en bok der alle navnene er så vanlige at de glemmes med en gang, eller så likelydende at det er umulig å skille dem fra hverandre. Foreldrene mine ga meg (etter mye om og men) et navn, men jeg har aldri likt det navnet. Jeg kjenner meg ikke igjen i det. Når noen roper navnet mitt, farer jeg sammen som om jeg har glemt å kle på meg og først kommer på det idet jeg er ute blant folk.

Høsten 2006 skjedde det noe jeg i ettertid har tenkt på som en ekclipse – en formørkelse.-

Astronomen Aglaonike, eller Aganice av Thessalia, som hun også kalles, levde lenge før teleskopets tid, men kunne med det blotte øye beregne nøyaktig tids-

punkt for måneformørkelser.

Jeg kan trekke månen til meg, sa hun.

Hun visste hvor hun skulle gå og stå. Hun visste hva som skulle skje, og når. Hun strakte armene mot himmelen, og himmelen ble svart.

I «Råd til brud og brudgom» advarer Plutark mot slike han kaller trollkvinner, som Aglaonike, og oppfordrer nyslattede hustruer til å *lese, lære og holde seg orientert*. En kvinne som mestrer geometri, skriver han, vil ikke føle behov for å danse. En belest kvinne lar seg ikke lure til dårskap. En fornuftig kvinne skolert i astronomi ler høyt hver gang en annen kvinne prøver å fortelle henne at det går an å *trekke* månen til seg.

Ingen vet nøyaktig når Aglaonike levde. Det vi vet, og det til og med Plutark erkjente, enda så nedlatende han er i omtalen av henne, er at hun kunne forutse nøyaktig tid og sted for måneformørkelser.

Jeg husker akkurat hvor jeg sto, men jeg manglet evnen til å forutse noe som helst. Faren min var en punktlig mann. Da jeg var barn, åpnet han bestefarsklokken som sto i stua, og viste meg innmatten. Pendelen. Messingloddene. Han forlangte punktlighet av seg selv og alle andre.

Høsten 2006 hadde han knapt et år igjen å leve, men det visste jeg ikke da. Ikke han heller. Jeg sto utenfor den hvite kalksteinslåven med den blå døra og ventet på ham. Låven var bygget om til kino og lå omgitt av jorder, steingjerder og noen få hus. Et stykke bortenfor lå Dämbaträsk med sitt rike fugleliv, rørdrum, trane,

hegre, storspove.

Vi skulle se en film. Hver dag med faren min, unntatt søndag, var en dag med film. Jeg prøver å huske hvilken film vi skulle se den dagen. Kanskje Cocteaus *Orphée* med sine tunge drømmebilder. Jeg vet ikke.

«Når jeg lager en film,» skrev Jean Cocteau, «er det en sovn, og i sovnen drømmer jeg. Det er bare menneskene og stedene i drømmen som betyr noe.»

Jeg har tenkt og tenkt på hvilken film det var, men kommer ikke på det. Det tar flere minutter å venne øynene til mørket, pleide han å si. Flere minutter. Derfor var avtalen å møtes klokka ti på tre.

Den dagen kom ikke faren min før syv minutter over tre, altså sytten minutter for sent.

Det var ingen tegn. Himmelen mørknet ikke. Vinden tok ikke fatt i trærne og ristet dem. Det blåste ikke opp til storm, og bladene virvlet ikke i vinden. En spettmeis fløy over de grå jordene og ut mot myra, ellers var det stille og overskyet. Sauene – på øya kalt *lam*, uansett alder – beitet et stykke unna, slik de alltid gjorde. Når jeg snur meg og ser meg omkring, er alt som vanlig.

Pappa var så punktlig at punktligheten hans levde inni meg. Hvis du vokser opp i et hus ved togskinnene og våkner hver morgen av toget som drønner forbi vinduet, av at det rister i veggene, sengestolpene og vinduskarmen, så vil du, selv når du ikke bor i huset ved skinnene lenger, våkne hver morgen av toget som dundrer gjennom deg.

Det var ikke Cocteaus *Orphée*. Kanskje en stumfilm. Vi pleide å sitte i hver vår grønne stol og la bildene, uakkompagnert av pianomusikk, blafre over det store lerretet. Han sa at da stumfilmen forsvant, gikk et helt språk tapt. Kan det ha vært Victor Sjöströms *Körkarlen*. Det var yndlingsfilmen hans. *För honom är en enda dag lika lång som hundrade år på jorden. Natt och dag måste han fara omkring i sin herres ärenden.* Jeg hadde husket det om det var *Körkarlen*. Det eneste jeg husker om den dagen på Dämba, bortsett fra spettmeisen over jordet, er at faren min kom for sent. Det var like umulig for meg å forstå som det var for Aglaonikes tilhengere å forstå at månen forsvant. Kvinnene som ifølge Plutark var uskolert i astronomi og lot seg lure. Aglaonike sa: *Jeg drar månen til meg, og himmelen blir mørk.* Faren min kom sytten minutter for sent, og alt var som vanlig og ingenting som før. Han dro månen til seg, og tiden gikk av ledd. Vi skulle møtes ti på tre, klokka var syv minutter over tre da han kjørte opp foran låven. Han hadde en rød jeep. Han likte å kjøre fort og lage masse lyd. Han hadde store svarte flaggermussolbriller. Han ga ingen forklaring. Han var ikke klar over at han kom for sent. Vi så filmen som om ingenting hadde skjedd. Det var siste gang vi så film sammen.